

ساخت‌وساز روستایی در کشور ما باید چگونه باشد؟

مقاوم‌سازی راهی دیرینه

عکس: نسیم اعتمادی / شهرود

فاطمه صفری ایران به‌عنوان یکی از کشورهای بلاخیز شناخته شده است، شاید برای همین بود که پس از زلزله بم و مرگومیر ۷۰هزار نفر در چند ثانیه، چشم‌انداز توسعه روستایی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفت؛ یکی از این مقوله‌ها مقاوم‌سازی روستاها بود. اما تنها بم نبود، چراکه پس از آن چندین بار شاهد این اتفاق تلخ بوده‌ایم. اتفاقی که بیشترین خسارت مالی و جانی را نصیب روستاییان می‌کند. ایران کشوری نیمه‌روستایی است، به همین جهت نیمی از سکونتگاه‌های آن بر بنیادهای معیاری بومی و سنتی یا معماری روستایی بنا شده است. پس با در نظر گرفتن این مقولات ضرورت پرداختن به بحث روستا و بازسازی آن پس از سوانح کاملاً آشکار است. اما انگار مطرح‌شدن توسعه روستایی تنها منحصراً بر رویه‌های از زمان بود که میباید پس از وقوع حادثه‌های روستاییان خانه به دوش، باروبندیل خود را جمع کرده و به شهرها مهاجرت کنند. اما توسعه روستایی موضوعی دور از ذهن نیست، چراکه در جای‌جای جهان وجود دارد، البته نباید از اهمیت آن در کشورهای جهان سوم غافل شد؛ زیرا با توسعه روستایی می‌توان به بهبود شرایط زندگی افراد متعلق به قشر کم‌آمد ساکن روستا و خودکفاسازی آنان در روند توسعه کلان کشور امیدوار بود. اما توسعه روستایی و مقاوم‌سازی در کشور ما تا چه میزان محقق شده است و اگر محقق شده است چرا زلزله کرمانشاه به این اندازه صدماتی جبران‌ناپذیر را به دنبال داشته است. به راستی ساخت‌وساز به چه میزان تأثیرگذار است، آیا با توجه به این که ایران کشوری زلزله‌خیز است و بیشتر شهرهای آن روی گسل قرار دارد، باید ساخت‌وساز ضدزلزله را دنبال کند در این پرونده به بررسی این موضوع پرداختیم.

قانون صریح بر نامه‌ششم توسعه در رابطه با مقاوم‌سازی

در قانون برنامه ششم توسعه، تسهیلات ارزان قیمت برای ساخت سالانه ۲۰ هزار مسکن روستایی به میزان ۱۸ تا ۲۰ میلیون تومان برای هر واحد در نظر گرفته شده. پرداخت این تسهیلات در مناطق مرزی ۲۰ میلیون تومان و نواحی سایر مناطق روستایی ۱۸ میلیون تومان در نظر گرفته شده و بازگشت آن با سود ۵ درصد و در اقساط ۱۲ ساله خواهد بود. بر این اساس سالانه برای مقاوم‌سازی واحدهای مسکونی روستایی در کشور حداکثر ۴ هزار میلیارد تومان منابع لازم است؛ به منظور

تسهیل در روند پرداخت تسهیلات، ضمانت‌نجزیاری پیش‌بینی شده است، به‌نحوی که هر سه مقاضی ضامن یکدیگر می‌شوند و هر کدام یک‌فقره وام در باقی می‌کنند. اما با وجود قانون صریح در این مورد، در سال‌های اخیر مقاوم‌سازی مسکن‌های روستایی با قدرت صورت نمی‌گیرد.

آسیب‌پذیری در برابر زلزله

ایران از نظر زلزله‌خیزی تقریباً هر ۱۰ سال یکبار شاهد زلزله‌های با بزرگی ۶ تا ۷ درجه در مقیاس ریشتر و گاهی بیشتر است. براساس مطالعات زمین‌شناختی حدود ۹۷ درصد از شهرها و روستاهای کشور ما در معرض خطرات ناشی از وقوع زلزله هستند، بنابراین بنیاد مسکن برای مقابله با تهدید سوانح طبیعی عملیات پیشگیری پیش از وقوع سوانح را با اجرای طرح ویژه بهسازی و توسعه‌ی سکونتگاه‌های آسیب‌پذیر روستایی و همچنین بازسازی مناطق سوانح‌پذیر پس از وقوع سوانح را در دستور کار خود قرار داده بود. اما به‌نظر می‌رسد این طرح تنها در برهه‌های از زمان مدنظر قرار گرفت و مدت‌هاست مسئولان به این مهم توجهی نمی‌کنند.

نگاه موافق

مقاوم‌سازی نتیجه مطلوب داشته است

شادمهر کاتمزهاده، عضو کمیسیون عمران | بسیاری بر این باورند که اگر مقاوم‌سازی روستاها به‌درستی انجام شده بود، ما در زلزله کرمانشاه تلفات مالی

کمتری را شاهد بودیم. اما شادمهر کاتمزهاده، عضو کمیسیون عمران در این زمینه نظری متفاوت دارد و معتقد است: «بر رابطه با ساخت‌وساز و استحکام ساختمان‌ها تاکنون هر زلزله‌ای اتفاق افتاده پس از آن بحث استحکام و تغییرات پیش آمده. آنچه اکنون در آیین‌نامه‌های ما مورد توجه قرار گرفته آن است که ساختمان باید به شکلی طراحی شود که از استحکام برخوردار باشد تا فرو نریزد و باعث تلفات جانی نشود. تعریفی در رابطه با مشکل پیش‌نیامدن ساختمان نیست، مهمترین موضوعی که در آیین‌نامه‌های ما تعریف شده آن است که سازه‌هایی که بار اصلی ساختمان را تحمل می‌کنند، مانند ستون باید سالم بمانند و باعث تلفات جانی نشود.»

این نماینده مجلس بیان کرد: «به عبارت دیگر در حد ریزش تیرهای چاه‌کندنه قابل پذیرش باشد. اما اکنون باید آیین‌نامه‌ها تغییرات اساسی پیدا کنند و ضمن این که ساختمان فرو نریزد، ساختارهای تیغی و دیوارهای جداکننده نیز باید حفظ شوند، زیرا در حال حاضر در سراسر کشور شاهد زلزله هستیم. همچنین نسبت به گذشته وضع بهتر است برای بهسازی آنها ایجاد شده که به معنای وضع مطلوب نیست.»

این عضو کمیسیون عمران با اشاره به این که ما

نگاه کارشناس

بررسی مجدد آیین‌نامه‌ها در اولویت قرار بگیرد

فرج‌الله رجیبی - عضو کمیسیون عمران | مقاوم‌سازی روستاها موضوعی است که به اوایل دهه ۷۰ بازمی‌گردد، اما این که مقایسه‌ی روستاها به‌خوبی انجام شده یا نه موضوعی است که مورد مناقشه قرار گرفته است. فرج‌الله رجیبی، عضو کمیسیون عمران در این زمینه معتقد است: «تاکنون آنچه در مداخلات بنیاد مسکن پس از زلزله بم بوده است، نشان‌دهنده عملکرد مناسب آن است.»

این عضو کمیسیون عمران با اشاره به تجربه مناسب بنیاد مسکن در ایمن‌سازی مسکن در ادامه می‌دهد: «بنیاد مسکن تجربه خوبی در مقاوم‌سازی روستاها از خود نشان داده و به خوبی ایفای نقش کرده است، اما این که این موضوع کافی بوده یا نه، نیازمند کارهای کارشناسی شده و تحقیقاتی در حوزه ساختمان است که بتواند آیین‌نامه‌ها را به‌روزرسانی کند.»

رجیبی با اشاره به نیاز دولت به گروهی مستقل برای تسریع بخشیدن به آیین‌نامه‌ها در این زمینه توضیح داد: «البته گروهی را داریم که برای این موضوع تحقیق و تفحص کند، اما نیاز بیشتری احساس می‌شود که شاید نیاز باشد در بخش آیین‌نامه‌های مستقل از دولت عمل کند تا بتواند به صورت مستمر

زلزله‌شناسی مهندسی و همچنین به‌نمونه‌ی بندی خطر زلزله را به خود اختصاص داد. اما نتوانیم متمرکز واقع شده، به‌گونه‌ای که پس از دی‌ماه ۸۲ تازه به فکر بازسازی و مقاوم‌سازی این روستا افتادند. این گونه که به‌نظر می‌رسد تنها در ابتدا این موضوع مورد حائز اهمیت واقع شد، اما پس از مدتی به دست فراموشی سپرده شد و روز از نو روزی از نو حالا هم زلزله کرمانشاه و خرابی‌های به بار آمده نشان از عدم مقاوم‌سازی روستاها دارد، چراکه به گفته کارشناسان در زلزله‌های اتفاق افتاده در دنیا بیش از ۹۰ درصد مرگومیرها به علت ویران شدن ساختمان‌هایی است که انسان‌ها از آنها به‌عنوان محل زندگی یا کار و غیره استفاده می‌کنند. شاید زلزله کرمانشاه بتواند به‌عنوان هشداری باشد که مسئولان دوباره نگاه ویژه‌ای به توسعه روستایی و مقاوم‌سازی آنها داشته باشند تا دیگر شاهد چنین اتفاقات تلخی نباشیم یا حداقل در کاهش تلفات جانی و مالی موثر عمل کنیم.

معمولاً کشورهای زلزله‌خیز راهکارهایی را در نظر می‌گیرند تا با وقوع سوانح‌های کم‌ترین ضرر و زیان را از نظر جانی و مالی متحمل شوند. برای روشن‌تر شدن این موضوع به چند کشور اشاره می‌کنیم.

سال ۱۳۶۹ پس از زلزله رودبار و منجیل با وجود خسارت‌های زیان‌باری که به واحدهای مسکونی وارد شده بود، طرح بهسازی مسکن روستایی به‌منظور احداث مسکن مقاوم با محوریت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در دستور کار دولت قرار گرفت و از سال ۱۳۷۴ آغاز به کار کرد. به نظر می‌رسد اجرای این طرح از توفیق چندانی برخوردار نبوده است، چراکه اجرای آن به‌کندی پیش‌رفت و تا سال ۱۳۸۴ تنها ۲۰۰ هزار واحد مسکونی در سطح کشور از تسهیلات مقاوم‌سازی در مناطق روستایی استفاده کردند. اما زلزله بم در دی‌ماه ۱۳۸۲ تلنگری بود تا

عکس: نسیم اعتمادی / شهرود

زلزله‌های شدید را تجربه کرده است، به همین جهت چند سالی می‌شود که اقداماتی در راستای کاهش تلفات زلزله انجام شده است. اگر چه چین توانسته ۴۰ درصد جمعیت این کشور را با اقدامات و آموزش‌های لازم در جهت مقابله با زلزله و کاهش تلفات آشناسان کند و بیش از ۲۰۰ هزار نفر نیروی داوطلب برای آموزش این موارد در اختیار دارد، اما از روستا هم غافل نبوده و در مناطق روستایی پروژه‌های با عنوان «امنیت مناطق روستایی» اجرا می‌شود. این پروژه شامل برنامه‌های مختلفی از جمله مقاوم‌سازی خانه‌های روستایی است، همچنین تعداد کثیری از خانه‌های روستایی مقاوم‌سازی شده‌اند.

زاین

زاین با وجود این که کشوری آسیایی است از اقبال خوبی برخوردار بوده و مردم این کشور با علم بر این که هر لحظه ممکن است زلزله اتفاق بیفتد، از تجارب کشورهای دیگر درس گرفتند و برای مقابله با این بلا طبیعی از بهترین مصالح استفاده می‌کنند. البته نه به معنای آن که در گذشته از مصالح باکیفیت استفاده نمی‌شده، بلکه مصالح متداول و عمومی، با کیفیت‌تری وارد بازار عرضه شده است. پروسه صدور پروانه احداث ساختمان و پایان کار از دیگر اقداماتی است که برای بالا بردن کیفیت ساختمان‌ها در نظر گرفته شده است. استفاده از نیروی‌های کارگری با آموزش فنی و حرفه‌ای موضوعی بسیار مهم است، چراکه در غیر این صورت نمی‌توانند مشغول به کار شوند. همین امر موجب شده تا خانه‌های مقاومی در برابر زلزله داشته باشند.

مکزیک

مکزیک پنج‌سال پس از زلزله مرگیار و ویرانگر ۱۹۸۵ که جان ۱۰ هزار نفر را گرفت، مجهز به یکی از موثرترین سیستم‌های هشداردهنده زلزله‌شناسی و مقاوم‌سازی ساختمان‌ها در نظر مصالح همین جهت به سادگی نمی‌توان در آن دخل و تصرف داشت و باید تابع قانون مالکیت عمل کرد. به اصطلاح فرآیند و تسهیلات ویژه‌ای را برای روستاییان در نظر گرفت.»

رجیبی در خاتمه یادآور شد: «این برنامه نیاز به بازبینی مقررات دارد، چراکه از اهمیت بسزایی برخوردار است و دست دولت را در مکان‌هایی که نیاز به مقاوم‌سازی دارند و امکان آسیب‌پذیری هست، باز می‌گذارد تا بتواند به این مسئله ورود پیدا کرده و در صورت نیاز به مقاوم‌سازی خانه‌های روستایی اقدام کند.»

چین

چین از دیگر کشورهای زلزله‌خیزی است که

سیر نوسازی واحدهای روستایی در کشور

احساس خطر بیشتری شده و به این طرح مهم سرعت بخشیده شود. به همین جهت از سال ۱۳۸۴ براساس تصویب‌نامه هیأت‌وزیران مقرر شد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور اعتبار لازم جهت پرداخت تسود تسهیلات بانکی (پارانه) برای بهسازی و نوسازی سالانه ۲۰۰ هزار واحد مسکونی روستایی را در بودجه‌های سالانه تأمین کند. اما این امر نیز در دوره‌های مختلف افتان و خیزان‌های متعددی راطی کرد، به‌گونه‌ای که به‌نظر می‌رسد مقاوم‌سازی روستاها نتوانسته در کشور ما به درستی به عرصه اجرا گذاشته شود.

عکس: نسیم اعتمادی / شهرود

تجربه دیگران

درس عبرت کشورهای دیگر

زلزله‌های شدید را تجربه کرده است، به همین جهت چند سالی می‌شود که اقداماتی در راستای کاهش تلفات زلزله انجام شده است. اگر چه چین توانسته ۴۰ درصد جمعیت این کشور را با اقدامات و آموزش‌های لازم در جهت مقابله با زلزله و کاهش تلفات آشناسان کند و بیش از ۲۰۰ هزار نفر نیروی داوطلب برای آموزش این موارد در اختیار دارد، اما از روستا هم غافل نبوده و در مناطق روستایی پروژه‌های با عنوان «امنیت مناطق روستایی» اجرا می‌شود. این پروژه شامل برنامه‌های مختلفی از جمله مقاوم‌سازی خانه‌های روستایی است، همچنین تعداد کثیری از خانه‌های روستایی مقاوم‌سازی شده‌اند.

آمریکا

ایالت‌های کالیفرنیا و آلاسکا در آمریکا زلزله‌های شدیدی را تجربه کرده‌اند و به همین دلیل برنامه‌های وسیعی برای مقابله با این پدیده دارند. زلزله منطقه «پورتر ریج» کالیفرنیا که در سال ۱۹۹۴ میلادی با بزرگی ۶.۷ درجه در مقیاس بزرگی گشتاور رخ داد، باعث آسیب‌دیدن ۴۰ هزار ساختمان و بی‌خانمانی ۲۰ هزار نفر شد. مقاوم‌سازی سازه‌ها و بازگراهی کالیفرنیا با صرف بودجه میلیاردی دلار انجام شده و مقامات این ایالت با دفاع از این هزینه‌ها اعلام کرده‌اند که هزینه بازسازی و جبران خسارت‌های احتمالی پس از زلزله‌های بزرگ چندین برابر این مبلغ بوده و بخشی از اثرات آن بر اقتصاد و درآمد‌های دولتی، جبران‌ناپذیر است.

هند

دیگر کشور آسیایی که رشد بیش از پیش ساختمان‌های ضعیف در کنار ساختمان‌های عظیم و لوکس و ساختمان‌های بزرگ دولتی و مراکز خرید در کنار یک جمعیت فوق‌العاده متراکم در ۱۵ سال اخیر نزدیک به ۱۰۰ زلزله بزرگ را تجربه کرده و باعث مرگ و بی‌خانمانی تعداد کثیری از اهالی هند شده است. شاید برای همین است که هند نیز مانند سایر کشورهای در جهت مقاوم‌سازی خانه‌ها آن هم با حداقل امکانات به مردم آموزش می‌دهد. اما نکته‌ای که باید در نظر داشت آن است که سازمان ملی مدیریت بحران هند ضمن بررسی مقاومت تمام مناطق این کشور، فهرستی از مناطق آسیب‌پذیر را منتشر و مقامات هر ایالت را موظف کرده است برای مقاوم‌سازی مناطق مختلف برنامه‌ریزی کنند و آموزش‌های لازم را به جامعه ارائه‌دهند.

منابع دیگر

روزنامه «شهرود» برای دستیابی راحت‌تر و سریع‌تر مخاطبان و علاقه‌مندان به مطالعه در رابطه با آیا مقاوم‌سازی روستاها در کشور ما به‌درستی انجام شده است؟ اقدام به تهیه منابع دیگر در رابطه با این موضوع کرده است. به همین جهت اگر به این موضوع علاقه‌مند و مایل هستید مطالب بیشتری در این زمینه بخوانید، می‌توانید به آدرس‌های که در زیر آمده است، مراجعه کنید.

https://www.mehrnews.com/news/4170980

خبرگزاری مهر

http://tabriz.isna.ir/Default.aspx?NSID=5&SLID=46&NID=28315

خبرگزاری تسنیم

http://donya-e-egtesad.com/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%D8%B3%D8%A7%DB%8C%D8%AA-%D8%AE%D9%88%D8%A7%D9%86-62/3315422

روزنامه دنیای اقتصاد

http://khabarone.ir/news/12546989

خبروان